

SZÖVEG –
NÉMETH VÁNYI KLÁRI

KÉP –
PÁCZAI TAMÁS

AMI ERŐSEBB A FÉLELEMNÉL

1991-től hét éven át nap mint nap elhangzott világszerte a drávaszögi települések neve, de azt, hogy kik élnek itt, és valójában mi történik velük, csak kevesen tudták, ma is kevesen tudják. Talán pont ezért menekült az íráshoz három drávaszögi asszony, akik nagy titokban naplót vezettek. A megszálló szerb szabadcsapatok garázdálkodásai, a házkutatások veszélyt jelentettek a krónikásokra. Mind a három asszony rejtegette a naplóját. *Lábadi Károly* néprajztudós 2004-ben *Szétszóratásban* címmel megjelentette az írásos dokumentumokat. A különleges könyv nem talált visszhangra. A naplótívek közül már csak a 80 esztendő *Dékány Zsuzsanna* él.

- ◆ Drávaszög a Duna és a Dráva ölelésében bújik meg. A délszláv háború előtt magyarok, horvátok és szerbek éltek itt egymás mellett békében. 1991 nyarának végén a drávaszögi Csúzán Dékány Zsuzsanna tanárnő írni kezdett egy iskolai füzetbe. „29-én tantestületi értekezlet és pótvizsga. Kevés gyerek van itt, hol lehetnek? Hol és hogy vizsgázhatnak? Az iskola környékén is lövöldözés csak úgy, a levegőbe. A pótvizsga után Vesnáék elvisznek Monostorra, talán kivehetem a fizetésemet a bankból. A rendőrállomás szétlőve, a kirakatok bezúzva, nagy deszka (?) táblák az üveg helyén. A pénzt sikerült felvennem.”

1991. június 25-én Zágrábban kikiáltották a Horvát Köztársaság függetlenségét. A Jugoszláv Néphadsereg harci gépei még aznap este megjelentek a főváros felett. 1991. július 2-án szerb fegyveresek szállták meg Drávaszöget, hogy „felszabadítsák” a „horvátok uralma alól”. Kezdetét vette a hét évig tartó rettegés. A telefonvonalakat elvágták, a villanyt kikapcsolták, házkutatásokat tartottak, és éjszakánként magasra csaptak a narancs-színű lángok a szurdokokban. Magyar és horvát könyveket, iratokat égettek. A szerb szabadcsapatok mindent meg akartak semmisíteni, ami nem cirill betűkkel íródott.

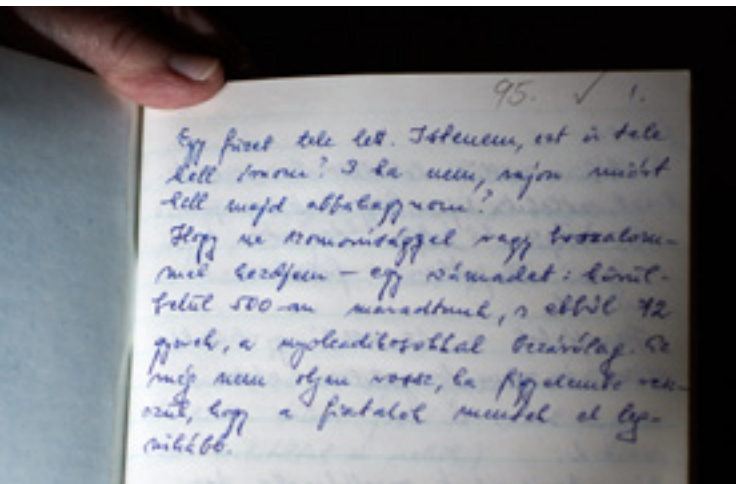

HADIÁLLAPOT AZ ISKOLÁBAN

A csúzai ház udvarán virítanak a rózsák. Törékeny, fehér hajú asszony áll a kapuban. „400-an laknak most Csúzában. A legtöbben magyarok. Sokan elmentek innen akkor, és kevesen tértek vissza. Elmentek, mert féltek, bennünket gyávának, sőt árulónak tartottak. Pedig a maradáshoz is bátorság kellett. Mi éppen úgy féltünk, mint ők. Csak ők emiatt elmentek, mi meg maradtunk. Miért kellett ebből ideológiát gyártani?! Mi a hűség és mi az árulás? Mindenki nem mehet el! A horvátok azzal vádoltak minket, itt maradtakat, hogy kiegyeztünk a szerbekkel, a szerbek azzal, hogy titkon támogatjuk az usztasákat (a Horvát Ifjúsági Mozgalomból alakult militáns szervezet tagjait – a szerk.). Majdnem minden horvát elmenekült, annyira rettegetek a szerbektől. A hercegszöllősi iskola, ahol tanítottam, korábban horvát–magyar tagozatos iskola volt. A megszállás idején ez is, mint minden más intézmény és hivatal, szerb vezetés

alá került. A kollégáim közül, aki nem jött be tanítani, annak fel kellett mondania. Kivéve, ha az illető szerb volt. Annak nem mondtak fel. Sokan elmentek a bizonytalanba, meg visszajöttek, elmentek meg visszajöttek. Várták, hová forognak a dolgok. Aztán nem jöttek többet. Itt hagyták az öregjeiket, a betegeiket, a házaikat, a földjeiket meg a gyökereiket.” Kérdezem, hogy mi az, ami erősebb volt a félelemnél, mi tartotta Csúzában. „A gyerekek, akik néhányan itt maradtak a szöllősi iskolában, és a szülei. Velük akartam maradni. A nagybeteg édesanyámat sem hagyhattam magára. Emlékszem, azt mondta, hogyha megölik, akkor itt öljék meg a saját udvarán. Azokban a nehéz időkben gyalog jártam át Csúzáról Szöllőstre. Nem mentek a buszok, nem ültek autóba sem. Nekem mennem kellett. Vártak a gyerekek. Minden reggel elindultam, és nem voltam biztos abban, hogy este még hazajövök, próbáltam nem gondolni arra, hogy mi fog történni velem.”

”

Drávaszög falvainak lakóit névtelen telefonálók kezdték fenyegetni,

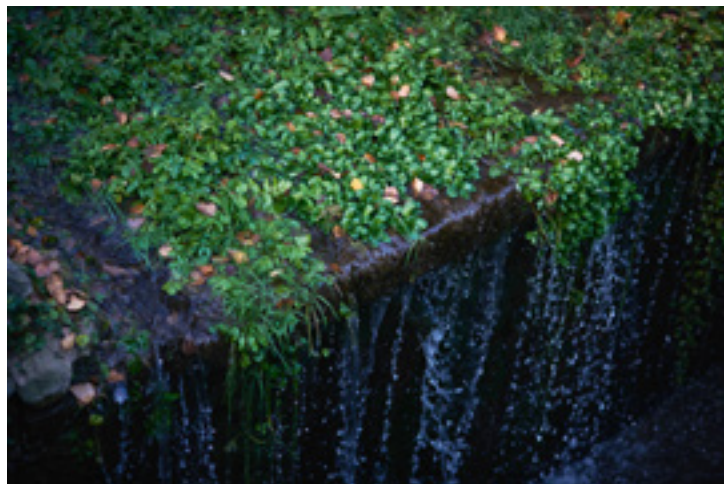
ablakokat törtek be, házakba lőttek be, hogy megfélemlítsék és távozásra bírják az itt maradtakat.

A tanárnő tudta, hogy a tanítványai is rettegnek. Az iskolai szünetekben nem mertek kimenni az osztályteremből, arra kérték őt, hogy csináljanak még feladatokat, hadd teljen el biztonságban az a tíz perc. Együtt maradtak és tanultak. „A szerb kolléganőknek nem tetszett a dolog, kérdőre vontak: »Miért nem engedted ki a gyerekeket?« vagy »Nem akarsz bejönni hozzánk a tanáriba, büdösek vagyunk neked?« De nem minden szerb ember viselkedett így” – teszi hozzá. Mágis tisztelettel emlékezik arra a szerb iskolaigazgatóra, aki sokszor pártfogásba vette. „A háború előtt a tantestületben nem volt téma, hogy ki milyen nemzetiségű. Háromnyelvű környezetben dolgoztam. Az Ivicákról tudtam, hogy horvátok, a Milosokról, hogy szerbek, de a Mariakról már nem. Azok lehettek szerbek is, horvátok is. A háború alatt nem tudtam kimondani a kenyér szót szerbül, azt, hogy hleb. Horvátul kruh, de nem volt ajánlatos ezen a nyelven megszólalni, egy vechnik kértem hát, az én nyelvemen.”

ISKOLAI FÜZETEK KÖZÉ REJTVE

Ülünk a kis utcára néző szobában. „Mindig itt aludtam. Abban az időben viszont nem bírtam lehunyni a szememet. Állandóan hallottam a nehéz katonai bakancsok dobogását, egy percre sem szűnt meg. Megállás nélkül fel-alá masíroztak az utcában” – emlékezik vissza Zsuzsanna. Amikor megkérdezem, szokott-e a háborúról álmodni, eszébe jut egy történet: „Az édesanyám nagyon beteg volt, hála Istennek túlélte a háborút. 2002-ben combnyaktöréssel kórházba került. Kockázatos műtétje volt, és amikor kitolták a műtőből, jókedvűen mesélte, hogy mindent hallott ugyan, de semmit sem érzett az operációból. Másnap felhívtak a kórházból, hogy azonnal jöjjenek, mert az édesanyám átkerült az intenzív osztályra. Rohantam be hozzá, és amikor meglátott, úgy nézett rám, mint egy kísértetre, közben pedig ezt mondogatta: »Te itt vagy? Az nem lehet! Hiszen láttam, láttam, ott voltam, amikor agyonverték!« Két napba tellett, mire el tudtam neki magyarázni, hogy rémálma volt.”

Zsuzsanna korábban nem vezetett naplót, de az írás segítette feldolgozni az átélt borzalmakat. A könyvespolcon tankönyvek és füzetek közé állította a naplót. Hiszen mindenki számára nyilvánvaló, hogy egy tanárnál rengeteg iskolai holmi van. Bízott abban, hogy ha arra kerülne a sor, úgysem fogják végignézni a sok füzetet.

„LEÖLJÜK A MAGYAROKAT”

„Poklat C’emo madare – Leöljük a magyarokat” – olvasta a cirill betűs feliratot iskolába menet Zsuzsanna. Egy szállósi kerítésre véste valaki gyöngybetűkkel. „1997-ben történt. Azt gondoltuk, már véget ért az öldöklés. Azokban az időkben a fiatalok is fegyverhez jutottak, meg kábítószerhez is. Én akkor már Laskón tanítottam. Karancson lelőttek egy tizenhárom éves kislányt. Jó tanuló volt, példás magaviseletű. Erről soha nem beszélnek, az úgy nem kapott nyilvánosságot. Az addigi szerb hatalom már nem igazán, az új horvát pedig még nem működött rendesen. Egy fiatalokból álló csoport droggal, fegyverrel felszerelve szórakozott, az egyikük lelőtte a lányt. A gyilkos is kiskorú volt. Az emberek most sem beszélnek szívesen ezekről a dolgokról, amin nem lehet csodálkozni, hiszen a mai napig közöttünk élnek az elkövetők, az áldozatok és a tanúk.”

A drávaszögi Bellye, ahol az első fegyverek eldördültek, nem messze van Csúzától. A meggyilkoltak civilek voltak. Idős, magányosan élő horvát és magyar emberek, akikkel otthonukban végeztek. Boljevicet és nejét, Jagodát 18 helyi civil, nem szerb lakos meggyilkolásával vádolta a pélfonostori bíróság. Ügyüket talán még most is tárgyalják. Bellye túl messze van Hágától.

„Az egyik kolléganőm férje is ott nyugszik Bellyén a temetőben. Állatorvos volt. Rögtön a kezdetekkor átmenekítette a családját Magyarországra, ő pedig visszajött a faluba, amíg tudott, ingázott

a két ország között. A saját háza ajtajában lőtték agyon Bellyén. Ő volt az egyike annak a tizennyolcnak.”

1993. január 1. és 5. között a baranyai szerb hatóságok alkut ajánlottak a drávaszögi falvak lakóinak. Mindenki elhagyhatja a lakóhelyét, ha a jugoszláv hatóság javára írásbeli nyilatkozatban lemond minden vagyonáról, és többé nem tér vissza. Hátrahagyott házaikba szerb menekültek költöztek be. Drávaszög falvainak lakóit névtelen telefonálók kezdték fenyegetni, ablakokat törtek be, házakba lőttek be, hogy megfélemlítsék és távozásra bírják az itt maradtakat. Augusztus elejétől a szerb katonai hatalom a falvakból kényszermunkára hurcolta a férfiakat. Lövészárkokat, tankcsapdákat ásattak velük. Amikor a helyzet súlyosbodni látszott, az ENSZ Biztonsági Tanácsa békefenntartó katonákat küldött a volt Jugoszlávia háborús övezeteibe, köztük Drávaszögbe is. „Ki tudja, mik történtek volna még, ha nincsenek itt a Kékek?” – mondja Zsuzsanna, majd hozzáteszi, hogy az ENSZ katonák igyekeztek nem beavatkozni a helyi konfliktusokba.

MIÉRT NEM MENTEM EL?

Zsuzsanna háborús árvaként nőtt fel. Özvegy édesanyjának az ötvenes években kétszeres normát kellett teljesíteni a szövetkezetben ahhoz, hogy etetni tudja a gyermekeit. Zsuzsanna jó eszű lány volt. Baranyai Júlia kiváló néprajztudós, író és tanár figyelt fel rá az iskolapadban. A horvát tanítóképzőt végezte el, mert a magyar messze volt, és az ösztöndíjából nem tudta volna finanszírozni tanulmányait.

„Vért izzadtam, de elvégeztem. Aztán pedig évek múlva a matematika szakot. A magyar nem adatott meg. Horvát

középiskolába jártam, ott érettségiztem, de később Szöllösön a magyar gyerekeknek anyanyelvápolás címén mégiscsak taníthattam” – emlékezik vissza a tanárnő.

„És a szerelem?” – bukik ki belőlem hirtelen, és abban a pillanatban meg is bánom hirtelenségemet. „A szerelem!” – sóhajt fel csendesesen Zsuzsanna. „Talán sokáig azért sem mentem férjhez, mert anyám olyan fiatalon megözvegyült, és irtózott attól, hogy a falu a szájára veszi, ezért éveken keresztül, a köszönésen kívül nem beszélt férfiakkal. A családom nőkből állt. Nagynénik, nagymama, egyetlen kivétel az öcsém, de ő meg gyerekek volt. Ezt a mintát tanultam meg anyámtól. A délszláv háborút is együtt vészeltük át. Két nő. Aztán amikor a háború véget ért, az anyám már nagyon beteg volt. Az én erőm is elfogyott. Nem bírtam egyedül ápolni, emelni, forgatni, fürdetni. Volt a faluban egy asszony, akinek az egyik férfi rokona borzalmas családi körülmények között élt Apatinban, egy háborús veterán szerb ember volt a veje, aki gyűlölte az apósát. Folyton szóváltásba keveredtek. »Ha nem távozom innen, egyikünk a börtönbe, másikunk a temetőbe fog menni« – panaszkodott sokszor, aztán ide, Csúzára menekült a rokonaihoz a családi konfliktus elől. Itt kerültünk össze. Ő is elment azóta. Nem mondom, hogy micsoda nagy szerelem volt, de szerelem volt. Figyelmességgel és gyengédséggel. A biztonságot jelentettük egymás számára.”

Csend ereszkedik a kisszobára. „Gyerekekből soha nem volt hiányom. Az iskolán kívül szakköröket, táncházat vezettem. Műsorokat rendeztem. Mindig ott voltam, ahol a gyerekek voltak. Ők az én családom.”

Kimegyünk az udvarra. Nyoma sincs a háborúnak, minden csupa rózsairat. „Nem akarok visszamenni Budapestre. Itt szeretnék maradni Csúzán!” – mondom búcsúzás helyett. „Ugye akkor most már érti, hogy én miért nem mentem el innen?” – kérdezi a tanárnő, és szelíden elmosolyodik. ♦

OLVASSA A KÉPMÁS DIGITÁLIS VÁLTOZATÁT!

Nem kell tárolni, virtuális könyvespolcán bármikor elérí

Ajándékba is vásárolható

Kiadványát több eszközön is elérheti

Pár kattintással azonnal olvasható, előfizethető

WWW.DIGITALSTAND.HU/KEPMAS

SZÖVEG –
MOLNÁR-BÁNYFY KATA

KÉP –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
KÖZKINCIS

GYÓGYULNI A NEMZETI TRAUMÁBÓL

A Közkincs sorozat olyan területeket mutat be hónapról hónapra, amelyeket értékesnek, közös kincsünknek, és megőrzésre, továbbadásra méltónak látunk. Ilyen a magyar nemzetpolitika is. A kifejezés elvont, valójában azonban gyakorlatias cselekvési program, amely mögött kétségkívül erős gondolati háttér áll. A nemzetpolitika elsősorban gondolkodásmód: arról szól, hogy nem a fizikai határok által határolt országban, hanem az ennél sokkal bonyolultabb módon egybekapcsolódó lelki és kulturális közösségekben gondolkodunk, amit nemzetnek nevezünk. A nemzet tagjai a határainkon túl élő magyar közösségek, de tagjai a határainkon belül élő más nemzetiségű kisebbségek is.

◆ Potápi Árpád János nemzetpolitikáért felelős államtitkárral Kakasdon, Mecseknádasdon beszélgettünk – igazi lokálpatrióta elfogódottsággal vezet engem körbe a neki kedves hazai tájakon. Ez a környék jó példa a fenti szubjektív nemzetfogalomra: Mária Terézia idején német anyanyelvű telepések érkeztek ide, a huszadik századi traumák idején bukovinai székely családok letek itt otthonra, majd felvidéki magyarok érkeztek. Kakasd község híres, Makovecz Imre által tervezett faluháza is ezt a közösséget fejezi ki. Az egyik tornya a régi sváb építészet hagyományait hordozza, a másik viszont az erdélyi fatemplomok mintájára épült. Az előtte álló öt székely kapu az öt beszédes nevű, bukovinai székely falut jelképezi, ahonnan a ma itt élő székely közösség ősei elmenekültek: Istensegits, Fogadjisten, Hadikfalva, Andrásfalva és Józseffalva lakói előbb a Bácskába, majd 1945 áprilisában a Dél-Dunántúlra érkeztek, többek között Kakasdra is. „Talán azért volt bizalmuk a tolnai vidék iránt a nagyszüleinknek, mert ez a dímbes-dombos, változatos táj emlékeztette őket Bukovinára, a hazai tájakra” – véli Potápi Árpád János, aki maga is bukovinai székely. Többnemzetiségű, összetett közösségből származik tehát az államtitkár, aki a nemzetpolitikáért felel. Kell is ez

a zsigeri tudás ehhez a munkához, hiszen amilyen összetett ebben az egy járásban a népcsoportok helyzete, ugyanolyan bonyolult az egész Kárpát-medencében.

Mi a közös a nemzetiségek helyzetében? – kérdezem az államtitkárt. „A huszadik század megpróbáltatásai egész Európát érintették, a két világháború és az ezeket követő békekötések átrajzolták a térképet, Közép-Európában különösen. Akkoriban terjedt el a mondás, hogy »Élvezd a háborút, mert a béke sokkal rosszabb lesz!«. Gondoljunk Trianonra, ez bizony magyar megtapasztalás is. Az igazágtalanul súlyosnak érzékelt büntetések az itt élők mentális egészségét is tönkretették, kihatottak a családokra, a nemzetiségi közösségekre is. Én egy olyan körzetben élek és dolgozom, ahol 1945-ig alapvetően német nyelvű lakosság élt. Őket nagy számban kitelepítették, majd a helyükre olyan népcsoportok érkeztek, akiket szintén elűztek a saját otthonaikból. A mi környékünkre bukovinai és kis részben erdélyi székelyek jöttek, ma körülbelül tizenötezeren vannak. Aztán felvidéki magyarok érkeztek, akiknek annyi bűnük volt, hogy magyar-nak születtek. A csehszlovákiai mártír-politikus, Esterházy János kérdezte meg az ellene zajló koncepciós eljárás során a cseh büntetőbíró, hogy mégis mi a bűne igazából – a bíró őszinte válasza mindannyiunknak a fülében csenghet: az, hogy magyar vagy.

Ez a politika rossz volt mindenkinek: annak, aki ment, annak, aki maradt, akiket elszakítottak egymástól. Megbomlottak a nemzetiségi arányok. Én ebbe nőtem bele. Meghatározó volt, ahogyan a nagyszüleim meséltek arról, milyen volt Bukovinában, hogyan éltek, mi lett volna, ha... Minden család hasonló sorsról tud beszámolni, attól függetlenül, hogy székelyek vagy svábok. Ez a trauma mindannyiunk családját érinti. Badarság lenne úgy tenni, mintha nem kellene ezzel tennünk valamit, mintha nem kellene gyógyítanunk ezt a traumát. A mai magyar nemzetpolitika tulajdonképpen erről szól, gyógyulás a traumából, a magyar identitás, a magyar önbecsülés erősítése elsősorban a Kárpát-medencében, de mindenütt, ahol magyar közösségek élnek.”

Az államtitkár nem elsősorban a számtalan programot, beruházást, támogatást félti, amit az elmúlt évtizedben a külföldi magyar közösségek kaptak, még csak nem is az olyan stratégiai fontosságú intézmények megszüntetésétől tart, mint a kettős állampolgárság – vagy nem elsősorban ettől. Ami igazán fontos, és amit nem szabad tönkretennünk, az az összetartozás-élmény, ami mindezen nemzetépítő, nemzeterosztó intézkedések következtében megszületett a szerteszt élő magyar közösségekben. Ma Magyarország egy teljes évszázad után ismét kárpát-medencei térben gondolkodik, túlélve azon, hogy az államhatárok megváltoztathatatlanul nem a magyarságnak kedveznek, és megkeresve azokat a területeket, ahol van mozgástér. Az ország területe szétszabdalható, egy nemzet azonban mentálisan, kulturálisan, nyelvében és történelmében kapcsolódik össze. Ezek a kötelek lazulhattak ugyan száz év alatt, de amint szervezetten megkeressük őket, kiderül, hogy erősek, feszesek, strapabíróak.

Potápi Árpád János nem tartja irreálisnak a tizenötmillió becslést a világban élő magyarság összlétszáma tekintetében. A Kárpát-medencében még mindig két és fél millió magyar él a határokon kívül, és a diaszpórában is ugyanennyi. Egy részük már nem beszél magyarul, de ismeri a gyökereit, számon tartja a családi őseket, az ünnepeken még magyar ételeket főznek otthon – egy szóval vannak családi, kulturális kötődései a magyar nemzethez. „Jó az, hogy ezeknek az embereknek is megadtuk a kettős állampolgárság lehetőségét, szorosabbra fűzve ezzel a kapcsolatot köztük és Magyarország között.” Összesen több mint egymillió határainkon túl élő magyar kapta meg az elmúlt években az állampolgárságot, egy részük rendszeresen él a szavazati jogával is. A legtöbben érzelmi alapon vették fel, nem a vélt gazdasági haszon vagy a szociális támogatások miatt.

Az államtitkárság munkatársai számos ország nemzetpolitikáját vizsgálták meg, mielőtt a miénket kialakították. Keresték a jó, adaptálható példákat. Ma már ott tartunk, hogy mások vesznek példát a magyar programokról. A huszadik század nem csak a mi nemzetünket tépázta meg, van feladata mindenkinek, kisebb-nagyobb mértékben. „A legerősebb nemzetpolitikai program talán a zsidó népé, bármilyen nehézség érte őket, azt látjuk, hogy összetartottak és odafigyeltek egymásra, összezártak. Kétezer év után országot tudtak létrehozni, modern államképző nemzetet, ez szinte hihetetlen. De jól működik ez az íreknél is. Négy millió ír él Írországból, és mindenhol máshol további hetven millió. A világban szétszóródott sokadik generációs írek annyian vannak, hogy az USA-ban például el tudják dönteni az elnökválasztást. Érdemes odafigyelni az örmények, oroszok nemzetpolitikájára is.”

A nemzeti identitás megerősödése kisebbségben életmentő lehet, véli Potápi. Jó példaként a vajdasági magyarokat említi, akik 25-30 évvel ezelőtt a legnehezebb sorban voltak. „A háború, a háború utáni állapotok, lebombázott gyárak, pusztulás őket is keményen érintette. Abból a helyzetből kellett felállni, gazdaságilag, morálisan, politikailag. A magyarok az összetartozásuknak és a nemzeti identitásuknak köszönhetően jobban kezelték ezt a válságot. Most hasonlóan nehéz helyzetben van a kárpátaljai magyarság. Egy olyan nagyhatalmi politikai játszma áldozatai, ami nem is róluk szól. Jóllehet Kárpátalja aztán tényleg 1100 éven át a magyar állam része volt, itt kezdődött el a magyar történelem, még csak nem is egy különálló történelmi tájegység, a nevét is alig száz éve kapta – most mégis az itt élő 150 ezer magyar fizikai léte van veszélyben. Más részről viszont, ahol nincsenek problémák, ahol jólét van, ahol békés az egymás mellett élés az adott ország többségi nemzetével, ott sokszor az asszimiláció is gyorsabb. Ilyen például a Muravidék, ahol későn jöttünk rá, hogy a kéttannyelvű iskolák nem jelentenek jó megoldást, gyorsítják az asszimilációt.”

December első napjaiban beszélgetünk éppen, nem tudjuk nem felidézni a mindkettőnknek sokkoló, 17 évvel ezelőtti december 5-ét, a kettős állampolgárságról szóló népszavazás napját. A határainkon túl élő magyarok okkal érezhették, hogy a kettős állampolgárság ellen kampányoló kormány és a szavazók egy része is megtagadta őket. A szekunder széken azóta is kísért minket. Az államtitkárral azonban azt is hozzátesszi, lehet, hogy éppen ez kellett ahhoz, hogy nagyon határozott módon kezdjünk el gondolkodni a nemzetpolitikánkról. „Kaptunk egy fejbe rúgást. Tényleg ezt akarjuk? Ekkor határoztuk el, hogy radikálisan szembe fogunk helyezkedni ezzel a felfogással. Ha lesz rá lehetőségünk – és

lett! –, olyan nemzetpolitikát fogunk csinálni, amivel ezt az újkori traumát és a mélyen betokosodott, százéves sérüléseket is orvosolni tudjuk. Hogy a határon túli magyarok érezhessék, hogy mindezek ellenére egy nemzet vagyunk. Szerintem ez sikerült. Külön büszke vagyok a Határtalanul programra, mert ez a hosszú távú megoldás egyik záloga. A program keretében csaknem minden hetedik osztályos gyerek eljut 4-5 napra valamelyik határon túli magyar vidékre. Látja, hallja, hogy magyarok élnek tőlünk távoli vidékeken, barátokat szerez, velük kapcsolatot is tart – bízunk abban, hogy ezek a gyerekek olyan felnőttek lesznek, akik már nem fogják lerománózni a székelyeket vagy leszlovákozni a felvidéki magyarokat.”

December elsejéről, amit a mai Románia születésnapjaként ünnepelnek a románok, nem szívesen emlékezünk meg. Egy valamit azonban feleleget Potápi Árpád ennek kapcsán is: a saját meghunyászkodásunkat. Történelemlényvekből ismert a tény, hogy erre a bizonyos román nemzetgyűlésre Gyulafehérvárra Károlyi Mihály magyar miniszterelnök engedélyével ingyenesen szállította a MÁV, a magyar vasút a résztvevőket. „Nálunk megengedőbb, elfogadóbb nép nincs is. Egy magára valamit adó állam nem támogatja azokat, akik éppen el akarnak szakadni!”

Ehelyett inkább a bonyhádi kötődésű Vörösmarty Mihályra emlékezünk, akinek éppen december elsején van a születésnapja. A bonyhádi Perczel családnál házitanítóskodott, a műzsája, Etelka is Perczel lány volt, meg is látogatjuk a családi sírokat és a költő szobrát Bonyhádon. „Áldjon vagy verjen sors keze” – mint önbeteljesítő jóslat lebeg a történelemtudatunk felett. Bár a feladatok mindig újratermelődnék, minden nemzedéknek megvan a maga küzdelme, azért az elmúlt tíz év mégiscsak az áldás időszak volt a nemzetpolitikában. ♦

Lívia beszélget

Puss Sándor
felvidéki jezsuita szerzetessel

ISTENÍTJÜK AZ EROTIKÁT,
VAGY ISTENBEN
KERESSÜK AZ ÉROSZT?

- ◆ **Kölnői Lívia: Hogyan élük meg a szexualitás ösztönét azok, akik önként – Istennek tett fogadalommal – lemondanak a testi szerelemről?**
Puss Sándor SJ: Mi, papok is csak emberek vagyunk, nem szentek, vagyis érzünk, vonzódunk, vágyódunk – hisszük, hogy a papi-szerzetesi nőtlenség nem elsősorban lemondás, hanem IGEN-t mondás egy másabb érzelmi világra. Rómában arra oktattak, hogy az érosz jó dolog, szent dolog, és bár Istenben szex nincs, érosz annál inkább. Tanulmányaim mellett párhuzamosan szenvedélybetegekkel foglalkozom, a *Cenacolo* közösséggel vagyok szoros kapcsolatban. Náluk tanultam meg, hogy a szenvedély nem rossz, éppen a hiánya az, ami betegséget okozhat: a szenvedélybeteg pótmegoldások után kutat, velük vív élet-halál harcot. Isten eredeti terve szerint a testiség csak eszköz, a lelkek testbeszéde, amelynek során a szemérem fokozatosan veszti el létjogosultságát a lelki intimitás növekedésével. Az érosz nem más, mint meghitt, bensőséges bizalom, ami a Teremtő legszebb ajándéka a halandó embernek. Amikor az érosz után vágyunk, valtképpen Istent keressük, ha nem is tudatosítjuk. Az a szenvedélyes vágyakozás tehát, ami után sóvárog fiatal és idős, nem más, mint az Isten utáni vágy.

***Amikor az érosz után vágyunk,
voltaképpen Istent keressük,
ha nem is tudatosítjuk.***

- A kereszténység szerelem- és szeretetértelmezése többértű, testi és lelki szintet is figyelembe vesz, és helyet kap benne az Isten és a hívő közötti, szerelemhez hasonló szenvedély is.

- Ennek egyik alapja a bibliai Énekek éneke erotikus szerelmi története, amely egyben a Teremtő és az emberi lélek egymás iránti sóvárgó vívódásaként is értelmezhető. A középkorban misztikus szerzők lejegyezték különleges, erotikus tapasztalatokban megnyilvánuló istenélményeket. A legismertebb Ávilai Szent Teréz. Az Isten őt a szó szoros, éroszi értelmében is „kielégítette”, testestől-lelkestől. Bernini megpróbálta szoborba önteni Teréznek ezt a megfogalmazhatatlan önkívületi élményét az Istennel való misztikus, eksztatikus találkozásban.

- A mai világ profán szerelemértelmezése ezzel szemben elsősorban a testiséget helyezi középpontba...

- 1953-ban az amerikai jezsuiták kiadták a „The Image of God in Sex” című tanulmányukat (szabad fordításban Isten megjelenése a nemi életben). Szerintem akkor kezdődött a valódi szexuális forradalom; ami utána, a '60-as években jött, az inkább degradációnak nevezhető. A mai értelemben vett hétköznapi „erotika” leszűkíti a fogalmat pusztán technikára. Persze a múltban is sok példát találni, ahol nem az Istenben keresték az éroszt, hanem az erotikát istenítették, s rombolták le ezzel az emberi méltóságot, taposták porba a szemérem varázsát.

Nemrég ünnepelte Brigitte Bardot, az egykori szexidol 87. születésnapját. A Múlt-kor történelmi online magazin többek között így ír róla: „...az asztalon meztláb lejtett tánca sokak szerint a filmtörténet egyik legerotikusabb jelenete”. Hatvanévesen és szerzetes létemre be kell hogy valljam, hajdanán az én középiskolás szívemet is megdobogtatták a filmjei, és ezt utólag sem szégyellem.

De a legnagyobbat akkor dobant a szívem, amikor az idősödő színész 1995-ben találkozott II. János Pál pápával. Akkor azt gondoltam: úgy látszik, minden rendben a nők körül.

25 év telt el azóta. Ismerősöm nemrég kezembe adta az Új Nő című felvidéki, magyar nyelvű magazin szeptemberi számát egy olyan cikk miatt, amely a női zarándokok ájtatos élményeiről szólt. Gyanútlanul továbblapoztam, és a magazin következő oldalán mintha a másik női végletbe csöppentem volna bele: „Az erotikus kütyük és a nő”. Azt a modern nőideált propagálja a cikk, aki szexuális „kütyüket” használ a hétköznapijában – mintha egy felvidéki szexshop kínálatát reklámozná a szerző. Hová tűnik így a szexualitás ajándékának igazi méltósága?

- A képi világ, amely körülvesz bennünket, a fogyasztásra ösztönző reklámok, az érzékeinkre ható filmek tudatosan megnehezítik, hogy a nemi ösztönt, a viszonzott szerelmet a valódi értéke szerint élhessük meg. Hogyan tudnak a papok és szerzetesek – vagy akár más keresztény, egyedülálló emberek – ilyen nehezített körülmények között önmegtartóztató életet élni?

- Mi, papok, ha nem is olyan mély élményben, mint Ávilai Szent Teréz, de mindennapiban részesedhetünk – elég nyitott szemmel járni a világot. Az ember, de főleg a nő külseje, elsősorban lelkiállapotot tükröz: ha a szív, a lélek tiszta és nemes, az kifénylik, bájként kiül az arcra, s ott kacéran mosolyog. Nem csábít, csak vonzóan sugároz, mintha kifejezné: kár a fáradtságért, ezt a férfiak úgysem értik meg. „Boldog vagyok – mert szép vagyok, nőből vagyok, más vagyok” – ezt sugározza. Istenről annyit tudunk biztosan, hogy „más”, mint mi, emberek, hasonlóan, mint ahogy a nő is másmilyen, mint a férfi – s ez benne a szép, az ellenállhatatlan, ez táplálja a vágyakozást. Ennek ellen lehet állni, de csak egy időre, itt, a földi létben – Isten másságában viszont majd sokszorosan megtapasztaljuk. A két nem közötti játékos, tiszta intimitás adja meg voltaképpen az istenkeresés egyik igazi, szintén misztikus és egy életet át kitaró varázslatoságát. Így aztán a kívülről ne vegyék rossz néven, ha egyre jobban csodáljuk a teremtő Istent az életünk legintimebb vonatkozásában is. ♦

SZÖVEG –
HORVÁTH PÁL filozófus

SOROZAT –
MAGYAR PÉLDAKÉPTÁR

EGY BENCÉS FIZIKUS, JEDLIK ÁNYOS

A 19. század, különösen annak második fele, a magyar oktatás és tudomány a világ élvonalához felzárkózásának ideje volt. Ennek a folyamatnak egyebek mellett azok a kiváló szerzetesi iskolák is motorjai voltak, amelyek nem pusztán teológusokat, irodalmárokat, történészeket neveltek, de főleg bencés és piarista, a természettudományokban nagy eredményekre jutó szakembereket is adtak hazánknak. Olyanokat, mint Jedlik Ányos.

- ♦ Jedlik István Jedlik Ferenc és Szabó Rozália gyermekeként született 1800 elején a Felvidéken, az Érsekújvár közelében fekvő, ma is zömében magyarok lakta faluban, Szímón. Édesapja, aki gazdaember létére nem volt vagyonos, minden áldozatot meghozott, hogy fiát taníttassa. A magyar mellett a szlovák nyelvet is jól ismerő ifjú István a nagyszombati bencéseknel kezdte meg gimnáziumi tanulmányait, a harmadik osztály után azonban átkerült a rend pozsonyi gimnáziumába, hogy az ekkor zömében német ajkú városban ezt a nyelvet is elsajátítsa. A kiváló bencés tanárok által nevelt ifjú a hatodik osztály után, 1817-ben Pannonhalmán jelentkezett bencés növendéknek. Vele tartott unokatestvére, barátja és osztálytársa, Czuczor István is, későbbi rendi nevén Czuczor Gergely, jelentős író és nyelvész, a legendás Czuczor–Fogarasi-féle *A magyar nyelv szótárának* megalkotója. Noviciusként Jedlik István is új nevet kapott, a későbbiekben Jedlik Ányos néven írta be magát a magyar tudomány és kultúra történetébe. A két fiatal a próbaév után a rend győri líceumába került bölcséleti képzésre, ahol Ányos a teológiai és a filozófiai tárgyak mellett elsősorban a matematika és a fizika területén képezte magát. Azért, hogy rendi tanár lehessen, 1822-ben a pesti egyetemen doktorált filozófia és történelem mellett matematikából és fizikából, rendi stúdiumi végzetével pedig 1825-ben pappá szentelték. A győri gimnáziumban és líceumban a fizika tanára lett, hat évvel később azonban átkerült a Pozsonyi Királyi Akadémiára. Ekkor már elkötelezte magát a fizika mellett: „minden tudományban tanulhattam volna eleget és szépet, de a fizikában tanulok és egyszersmind gyönyörködöm is”.

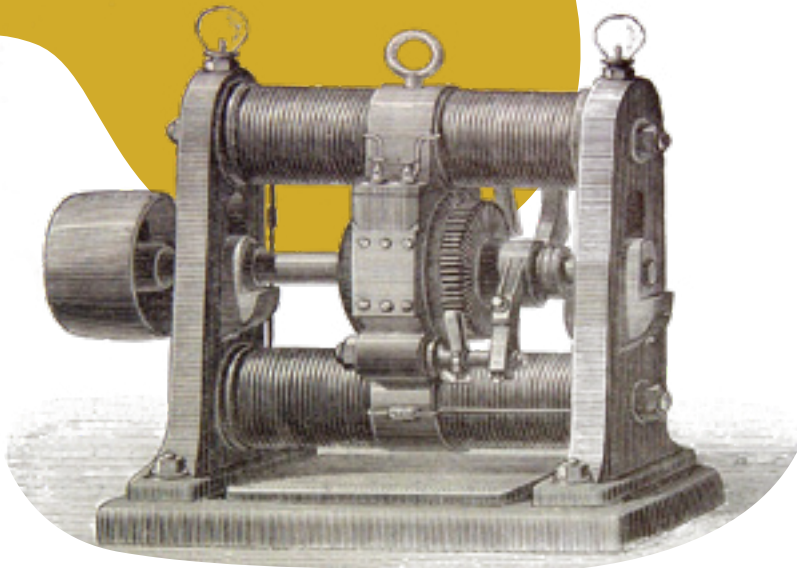
Kép: Országos Széchényi Könyvtár/Képtár

A FIZIKA MAGYAR NYELVE

1840-ben sikerrel pályázta meg a pesti egyetem fizika tanszékét, amelyet ő vezetett a következő három évtizedben. Közben élénk figyelemmel kísérte a korszak történelmi eseményeit, a reformországgyűlések vitáit. Különösen a magyar nyelvnek az oktatásban való használatát érintő javaslatok érdekelték. Ebben az időben a pesti egyetemen még a latin és a német volt az oktatás nyelve, Jedlik azonban már a fizika magyar nyelven való tanításának előkészítésén fáradozott. Első magyar nyelvű fizika tankönyvének kézírata 1843-ban készült el. Új lendületet adott munkájának, hogy a következő évben az országgyűlés elfogadta a magyar nyelv oktatási használatát előíró törvényt, így 1845-ben elsőként ő szólalt meg magyarul az előadótérben. Ám ez különösen a természettudományok területén nagy feladat elé állította a szakembereket. A technikai, műszaki kifejezések, műszavak még hiányoztak a magyar nyelvből, megalkotásuk valóságos nyelvújítói feladat volt. Jedlik itt vette hasznát unokatestvére és rendtársa, Czuczor Gergely támogatásának, aki ekkorra már elköteleződött anyanyelvünk pallérozása mellett. Az ő és Kazinczy biztatására Jedlik számos új fizikai fogalmat alkotott, amelyek bekerültek az általa és Toldy Ferenc által szerkesztett, 1858-ban megjelent *Német–magyar tudományos műszótár* anyagába, és meghonosodtak nyelvünkben. Jedlik többek között olyan, ma már természetesnek tűnő szavakat alkotott meg, mint a dugattyú, a merőleges, a tehetetlenségi nyomaték, a hullámhossz, a kilogramm, a légnyomás és a szögsebesség. Közben a fizika professzoraként az egyetem épületében, a fizikai szertár szomszédságában lakott, a szertár számára és kutatásaihoz maga állította elő az eszközöket, műszereket. Az oktatás mellett folyamatosan végezte tudományos, kutatói munkáját, az 1846–47-es tanévben pedig ő volt a bölcsészeti kar dékánja. Tudósi ars poétikáját dékáni beköszöntőjében úgy fogalmazta meg, hogy „nincs egyéb hatalom a földön, mint a tudományok varázsereje, mely mind egyeseknek, mind köztársaságoknak annyira

Dinamó

őhajtott jóllétét eszközölhetné és biztosíthatná”. A szabadságharc kirobbanásakor rokonszenvezett a haza ügyével, ám diákjait józanságra intette. Ám ez sem mentette meg attól, hogy az osztrák csapatok bevonulása után eltiltsák a tanítástól. Kézirataival foglalkozott, a tavaszi hadjárat idején azonban beállt nemzetőrnek, erődítési munkákon dolgozott. Amikor Buda magyar ostroma idején Hentzi tábornok lövetni kezdte Pestet, gondja volt rá, hogy a fizikai szertár anyagát biztos helyre mentse.

A TUDÓS FELFEDEZŐ JEDLIK

A szabadságharc leverése után visszatérhetett a katedrára, de csak német nyelven taníthatott, közben azonban fontos magyar nyelvű munkát adott ki saját költségén *Súlyos testek természettana* címmel 1850-ben, amelyben a mechanika, a hangtan és a kémia témáit tárgyalta, ezt pedig idővel újabb kötetek követték. Fizikai, műszaki alkotásainak sorát még 1826-ban az a készülék nyitotta meg, amely gazdaságos megoldást kínált a víz szénsavas dúsításához, azaz a szódagyártáshoz. Legnagyobb alkotásai azonban az elektromossághoz és a fény tanulmányozásához kapcsolódtak. Így ő alkotta meg az első működőképes villanymotort, vagy ahogy ő nevezte, a *villámdelejes forgonyt*, amelyet folyamatosan tökéletesített, de úttörő volt a *dinamó-elv* megfogalmazójaként is. Az általa szerkesztett rácsosztó gép a későbbi színeképelemzésnek lett jelentős eszköze, csöves *villámfeszítője* pedig az elektromos áram feszültségének növeléséhez, a magasfeszültség gerjesztéséhez kínált megoldást. Nem is maradtak el

”

HALÁLOS ÁGYÁN AZZAL BÚCSÚZOTT RENDTÁRSAITÓL,

hogy „nemsokára a Teremtő előtt fogok állani, és meg fogom tudni, hogy mi a fény és a villamosság”.

a tudósnek kijáró elismerések az életéből. 1858-ban lett a Tudományos Akadémia rendes, másfél évtized után tiszteleti tagja, a kiegyezés évében királyi tanácsos, 1879-ben a Vaskoronarend kitüntetettje lett. A magánéletben paphoz, szerzeteshez méltó egyszerű életet élt, de aktív részese volt a tudományos közéletnek, megfordult tanulmányúton külhonban is, és komoly, szakmailag igényes könyvtárat tudhatott a magáénak. Idővel tehetséges kollégája is akadt, a fiatal Eötvös Loránd, aki 1871-ben került az egyetemre, hét évvel később pedig, amikor Jedlik harmincnégy esztendei professzori működése után nyugdíjba vonult, tanszékének vezetését is megörökölte. Leköszönése után visszaköltözött Győrbe, a bencés rendház közösségébe, de továbbra is tagja maradt tudományos testületeknek, idős kora ellenére szakmai rendezvényeknek is állandó résztvevője volt. A halál végül közel kilencvenhatodik születésnapjához, 1895 végén érte, halotti bizonyítványa szerint végelgyengülés formájában. Halálos ágyán azzal búcsúzott rendtársaitól, hogy „nemsokára a Teremtő előtt fogok állani, és meg fogom tudni, hogy mi a fény és a villamosság”. A győri belvárosi temető lett első nyughelye, annak felszámolása után a nádorvárosi temető bencés kriptája fogadta be, fél évszázad elmúltával pedig dízsírhelyre helyezték át maradványait. Nevét emléktáblák, hely- és intézménynevek, díj és tudományos verseny, a fizikátörténet és a magyar tudománytörténet könyvei őrzik, és a győri kétalakos szobor-kompozíció, amely unokatestvérével, Czuczor Gergellyel, egymást átölelve ábrázolja őket. ♦

Zoom 72% - 32:1

Grid spacing: 105mm

p38

Front view

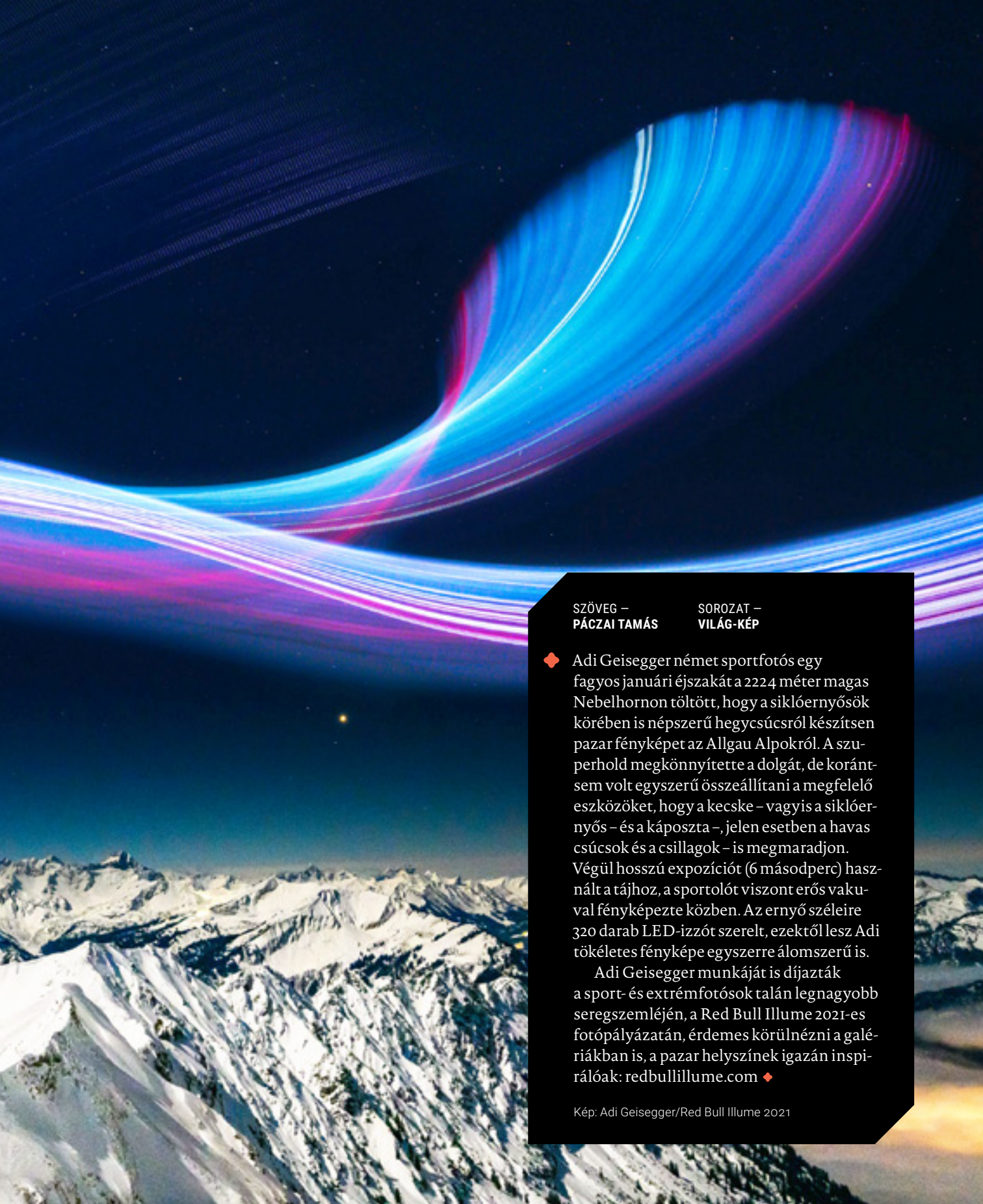
Camera

ENERGIÁT ADUNK

AZ ÚJ TECHNOLÓGIÁKHOZ

MVM

SZÖVEG –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
VILÁG-KÉP

◆ Adi Geisegger német sportfotós egy fagyos januári éjszakát a 2224 méter magas Nebelhornon töltött, hogy a siklóernyősök körében is népszerű hegycsúcsról készítsen pazar fényképet az Allgau Alpokról. A szuperhold megkönnyítette a dolgát, de korántsem volt egyszerű összeállítani a megfelelő eszközöket, hogy a kecske – vagyis a siklóernyős – és a káposzta –, jelen esetben a havas csúcsok és a csillagok – is megmaradjon. Végül hosszú expozíciót (6 másodperc) használt a tájhoz, a sportolót viszont erős vakuvál fényképezte közben. Az ernyő széléire 320 darab LED-izzót szerelt, ezektől lesz Adi tökéletes fényképe egyszerre álomszerű is.

Adi Geisegger munkáját is díjazták a sport- és extrémfotósok talán legnagyobb seregszemléjén, a Red Bull Illume 2021-es fotópályázatán, érdemes körülnézni a galériákban is, a pazar helyszínek igazán inspirálóak: redbullillume.com ◆

Kép: Adi Geisegger/Red Bull Illume 2021